

FLAGA

BIULETYN POLSKIEGO TOWARZYSTWA WEKSYLOLOGICZNEGO

ISSN 1509-2429

PRACE
KOMISJI HERALDYCZNEJ

Numer 13-14
styczeń-kwiecień
2001

Odrodzenie samorządności w Polsce nastąpiło dzięki dwóm ustawom przyjętym w dniu 8 marca 1990 roku. Pierwsza to Ustawa o zmianie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, druga to Ustawa o samorządzie terytorialnym. W pierwszej z tych ustaw zawarto stwierdzenie, że „Samorząd terytorialny jest podstawową formą organizacji życia publicznego w gminie”. Druga dość szczegółowo określiła zakres praw i obowiązków władz samorządowych. W art. 18 pkt 2 wyszczególniono co należy do wyłącznej właściwości rady gminy i w punkcie 13 podano: „podejmowanie uchwał w sprawach: herbu gminy, nazw ulic i placów publicznych oraz wznoszenia pomników”.

Podczas gdy prerogatywy gminy dotyczące nazw ulic czy budowy pomników nie mogą budzić wątpliwości, to przyznanie gminom prawa ustanawiania herbów jest postanowieniem kuriozalnym, zrywającym z całą dotychczasową tradycją. W Polsce, podobnie jak we wszystkich innych państwach europejskich, prawo ustanawiania herbu miejskiego i terytorialnego miał król, książę lub właściciel. Do dnia dzisiejszego w niemal wszystkich państwach herb jest nadawany lub co najmniej zatwierdzany przez władze państwowe, które wymagają, by herb był herbem, a nie dowolnie skomponowanym obrazkiem.

W związku z tym wadliwie skonstruowanym zapisem ustawowym Polskie Towarzystwo Heraldyczne i Polskie Towarzystwo Weksylogiczne od lat zabiegały o to, by ustawodawca zobowiązał samorzady do kierowania się zasadami heraldyki i weksylogii przy tworzeniu herbów i flag oraz przywrócił zasadę nadawania lub co najmniej zatwier-

dzania tych symboli przez władze państwowe na podstawie opinii ekspertów. Starania te zakończyły się połowicznym sukcesem, kiedy w dniu 29 grudnia 1998 r. uchwalono ustawę „o zmianie niektórych ustaw w związku z wdrożeniem reformy ustrojowej państwa”.

W ustawie tej dokonano między innymi nowelizacji ustawy z dnia 21 grudnia 1978 r. o odznakach i mundurach, której artykuł 3 otrzymał następujące brzmienie:

„1. Jednostki samorządu terytorialnego mogą ustanawiać w drodze uchwały organu stanowiącego danej jednostki, własne herby, flagi, emblematy oraz insygnia i inne symbole.

2. Wzory symboli, o których mowa w ust. 1, ustanawiane są w zgodzie z zasadami heraldyki, weksylogii i miejscową tradycją historyczną.

3. Wzory symboli, o których mowa w ust. 1, wymagają zaopiniowania przez ministra właściwego do spraw administracji publicznej.”

W celu zapewnienia, że opinie będą fachowe, do ustawy o odznakach i mundurach dodano art. 2a w następującym brzmieniu:

„1. Minister właściwy do spraw administracji publicznej, w drodze rozporządzenia, powołuje Komisję Heraldyczną jako organ opiniodawczo-doradczy w zakresie spraw, o których mowa w ust. 3.

2. Do składu Komisji Heraldycznej powołuje się w szczególności: osoby wyróżniające się wysokim poziomem wiedzy z zakresu heraldyki i weksylogii, przedstawicieli organizacji, których statutowe cele związane są z heraldyką i weksylogią oraz przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego.

3. Do zadań Komisji Heraldycznej należy w szczególności:

1) opiniowanie wzorów insygniów i symboli, o których mowa w art. 3 ust. 1,

2) opiniowanie i przygotowywanie wzorcowych aktów prawnych związanych z ustanawianiem insygniów władzy państwowej, herbów, flag, emblematów i innych znaków i symboli związanych z heraldyką i weksylologią.

3) udzielanie konsultacji władzom i organom administracji publicznej w dziedzinie właściwego używania insygniów władzy państwowej, herbów, flag, emblematów i innych znaków i symboli związanych z heraldyką i weksylologią."

Powyższą ustawę opublikowano w *Dzienniku Ustaw* Nr 162 z dnia 30 grudnia 1998 roku. Dopiero siedem miesięcy później (27 lipca 1999) wydano Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie Komisji Heraldycznej, a trzynaście miesięcy później (20 stycznia 2000) na mocy Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji powołano trzynastoosobową Komisję Heraldyczną. W jej skład weszło między innymi sześciu członków Polskiego Towarzystwa Heraldycznego (Stefan K. Kuczyński, Zenon Piech, Marceł Antoniewicz, Tadeusz Jeziorowski, Henryk Seroka i Alfred Znamierowski), z których trzech (Kuczyński, Jeziorowski i Znamierowski) są również członkami Polskiego Towarzystwa Weksylologicznego.

Zanim doszło do utworzenia Komisji i rozpoczęcia jej prac, sprawami ustawowo przysługującymi ministrowi i Komisji zajmował się od stycznia 2000 r. Andrzej Kulikowski pod szyldem Heraldycznego Punktu Konsultacyjnego przy MSWiA. Kilka tygodni wcześniej Kulikowski - twórca i kierownik Fundacji Rodów Rzeczypospolitej, Fundacji Tradycji Rzeczypospolitej i Centrum Heraldyki Polskiej utworzył Kapitułę Herbu Samorządowego, nad którą patronat objęli: Joanna Wnuk-Nazarowa, ówczesna minister kultury i sztuki oraz Jerzy Stępień - ówczesny wice-minister spraw wewnętrznych i administracji. Dzięki nagłośnieniu działalności Heraldycznego Punktu Konsultacyjnego w mediach, do Punktu zaczęli się zgłaszać przedstawiciele samorządów zarówno z pytaniami kto mógłby im zaprojektować herb i flagę, jak też po opinii na temat już opracowanych herbów i flag.

Doszło więc do sytuacji paradoksalnej. Punkt polecał usługi Fundacji Tradycji Rzeczypospolitej lub Centrum Heraldyki Polskiej i później pozytywnie opiniował wykonane przez nie projekty. Opiniował, choć nie miał do tego prawa, gdyż ustawa prawo to przyznała „ministrowi właściwemu do spraw administracji publicznej”. Jest więc wiele powiatów i gmin, które błędnie zakładają, że dopełniły ustawowego obowiązku i uzyskały właściwą opinię, podczas gdy mają tylko nieobowiązującą opinię Heraldycznego Punktu Konsultacyjnego przy MSWiA. Dzięki działalności Punktu A. Kulikowski otrzymał bardzo liczne zamówienia i do tej pory masowo projektuje herby i flagi. Ich jakość jest jednak odwrotnie proporcjonalna do ilości. Ze względu na podstawowe błędy w sztuce heraldycznej i notoryczne plagiaty w postaci użycia godeł zeskanowanych z książki Waltera Leonharda „Das Grosse Buch der Wappenkunst”, ponad 70% jego projektów herbów jest opiniowana negatywnie przez ministra.

A. Kulikowski reaguje na to pisząc pełne kłamstw i inwektyw „raporty” i listy do władz państwowych i mediów. Domaga się zmiany składu Komisji Heraldycznej, w której - jego zdaniem - są „osoby nie znające nawet podstaw heraldyki”, „nieuki” i „dyletanci”. Podobne listy i artykuły, w których A. Kulikowski „ostrzegał” swego czasu przed ekspertami z Polskiego Towarzystwa Heraldycznego i podawał się za jedyne w Polsce specjalistę, skłoniły Sąd Koleżeński Polskiego Towarzystwa Heraldycznego do odebrania mu członkostwa Towarzystwa.

Członkowie Komisji Heraldycznej słusznie uznali, że nie będą odpowiadać na ataki ze strony A. Kulikowskiego i prowadzić z nim polemiki. Jednakże pisząc o działalności Komisji nie sposób powstrzymać się od sprostowania niektórych nieprawdziwych informacji rozpowszechnianych przez A. Kulikowskiego. Według niego „efektem działania komisji jest wiele skandali”, wśród których wymienia konkurs na herb Pruszkowa i nowe opracowanie graficzne herbu Kcyni. Z obu sprawami Komisja nie miała nic wspólnego, gdyż wtedy jeszcze nie istniała. Konkurs na herb Pruszkowa odbył się cztery lata temu, a herb Kcyni opracowano na rok przed rozpoczęciem prac przez Komisję. A. Kulikowski chce także wywołać wrażenie, że członkowie Komisji zara-

biają krocie, gdyż podaje, że roczny budżet Komisji wynosi 320 000 zł. Taką wysokość ma wprawdzie łączny budżet dwóch komisji przy MSWiA, z których jedną jest Komisja Heraldyczna, lecz wydatki Komisji Heraldycznej wyniosły w roku ubiegłym tylko ok. 35 000 zł. W rzeczywistości członkowie Komisji otrzymują zwrot kosztów podróży i 20% najniższego miesięcznego wynagrodzenia za każde posiedzenie (3-4 razy w miesiącu). Na posiedzeniach tych dyskutuje się i głosuje nad poszczególnymi opiniami, lecz opinie te członkowie Komisji przygotowują w domu bez żadnego wynagrodzenia.

Każda opinia jest wynikiem zbiorowej pracy członków Komisji, a minister wystawia opinię na podstawie uchwały Komisji, której towarzyszy szczegółowe uzasadnienie. Często-kroć wydanie opinii nie jest możliwe bez sprawdzenia pewnych danych historycznych lub heraldycznych w materiałach źródłowych. Tę pracę członkowie Komisji również wykonują bez wynagrodzenia.

W przypadku opinii negatywnej Komisja wyszczególnia swoje zastrzeżenia, a często przedstawia też sugestie jak herb lub flagę poprawić, tak by były zgodne z zasadami heraldyki, weksylologii i miejscową tradycją.

Pierwsze posiedzenie Komisji odbyło się 23 lutego 2000 r., a więc nieco ponad rok temu. Na rozpatrzenie czekało już wtedy 140 wniosków o opinię. Od tego czasu napłynęło dalszych ponad 260 wniosków. Komisja zaopiniowała 325 wniosków i jest nadzieja, że za parę miesięcy nadrobi zaległości i będzie opiniować na bieżąco. Wtedy będzie czas na zajęcie się innymi pilnymi sprawami, głównie uporządkowaniem ustawodawstwa dotyczącego znaków państwa i samorządów oraz sposobu ich użycia.

Przysyłane do ministerstwa projekty herbów i flag są bardzo różnej jakości. Od projektów rysowanych niewprawną, niemal dziecinną ręką do profesjonalnie wykonanych arcydzieł sztuki heraldycznej. Są czasem projekty opracowane graficznie przez dobrych artystów, lecz o treści bardziej przypominającej nalepkę na serek topiony niż herb. Są też herby bardzo dobre pod względem merytorycznym lecz nieudolnie i niezdamie narysowane.

Komisja Heraldyczna od początku zajęła stanowisko, że projekt herbu musi być

prawidłowy zarówno od strony merytorycznej jak i graficznej. Herb jest przecież wytworem sztuki heraldycznej i jednym z przejawów kultury narodowej. Nie można więc stosować taryfy ulgowej, szczególnie w przypadku herbów województw i powiatów.

W związku z powyższym około 190 projektów czyli nieco ponad 50% wszystkich rozpatrzonych zaopiniowano negatywnie. Ponieważ tylko niewiele samorządów po otrzymaniu negatywnej opinii nadesłało nowe projekty, można przypuszczać, że większość zignorowała opinię i używa znaków, które chluby im nie przynoszą. Niestety świadomość, że herb jest nie tylko bardzo istotnym symbolem jednostki samorządowej, ale także bardzo dobrym narzędziem promocji i pozyskiwania inwestorów, jest u nas dość niska. Główną przyczyną takiego stanu rzeczy jest trwające niemal pół wieku odseparowanie od Zachodu, którego skutkiem jest brak znajomości funkcjonowania i znaczenia heraldyki. Bez wdawania się w szersze rozważania należy stwierdzić, że zły lub źle narysowany herb samorządowi szkodzi, gdyż cudzoziemiec rozważający możliwość inwestowania w danym powiecie czy gminie może się zniechęcić gdy na folderze promocyjnym ujrzy koślawy rysunek czegoś herbopodobnego lub pięknie malowany bukoliczny krajobraz umieszczony w polu tarczy herbowej. Może wtedy pomyśleć, że nie warto rozmawiać o inwestycjach z władzami, które nie dołożyły starań nawet o to, by ich znak miał wszelkie cechy wytworu sztuki heraldycznej.

W swych pracach Komisja Heraldyczna kieruje się ogólnymi zasadami sztuki heraldycznej, polską tradycją heraldyczną i wytycznymi I Krakowskiego Kolokwium Heraldycznego z października 1999 roku. Wnioski z Kolokwium zostały w dniach 8 XI i 3 XII 1999 r. opracowane i uzupełnione przez Komisję Wnioskową, w skład której weszło 10 znanych heraldyków z Gdańska, Kielc, Krakowa, Lublina, Łodzi, Poznania, Torunia, Warszawy i Zielonej Góry.

Uzupełniając te wnioski, Komisja Heraldyczna ustanowiła - zgodnie z heraldyczną zasadą, że barwy mają być żywe i nasycone - wzorcowe parametry barw w systemie CMYK:

złoto - M. 15%, Y 100%,
czerwień - M. 100%, Y100%,
błękit - C 100%,

zieleni - C 100%, Y 100%.

Precyzując wniosek Kolokwium Komisja uznała, że najbardziej właściwą tarczą herbów jednostek samorządowych jest tarcza tzw. hiszpańska (zaokrąglona u dołu) o proporcjach (wysokość/szerokość) 7:6. Czarny kontur tarczy powinien być jednakowej grubości.

Zgodnie z polską tradycją heraldyczną Komisja przeciwna jest dzieleniu tarczy herbowej, choć dopuszcza taką możliwość na terenach, gdzie istnieje już taka tradycja (Dolny i Górny Śląsk, Pomorze, Warmia i Mazury). Komisja odrzuca możliwość umieszczania murów miejskich w herbach powiatów i gmin wiejskich. Przeciwna jest także ustanawianiu nowych herbów dla tych gmin, których ośrodkiem administracyjnym jest dawne miasto posiadające swój herb. W takim wypadku herb ten powinien być herbem gminy.

Ze względu na różnicę zdań między heraldykami a weksylogami, najmniej wytycznych przyjęto odnośnie wzorów flag. Zgodzono się tylko co do następujących spraw:

1. Przestrzeganie zasady przemiennej układu na płacie pół o barwach jasnych i ciemnych
2. Flaga nie może być identyczna z flagą już w Polsce istniejącą i flagą państwa ościennego.
3. Herb nie może być umieszczony w polu o tej samej barwie co pole tego herbu.
4. Specyfikacja flagi powinna zawierać rysunek konstrukcyjny z zaznaczeniem proporcji wszystkich części składowych wzoru i z wzornikiem barw w systemie CMYK.

Ci heraldycy w Komisji, którzy nie zajmują się weksylogią, niechętni są przyjęciu terminologii weksylogicznej. Ponadto przywiązani są do zasady stosowania tylko barw herbowych oraz do umieszczania na fladze całego herbu lub pełnego godła herbowego (bez uszczerbień). Trudno ich również przekonać do

innych podziałów płata flagi niż tradycyjny podział w pasy poziome lub pionowe. Nie trafiają też argumenty, że flaga, w odróżnieniu od herbu, jest znakiem rozpoznawczym oglądanym z pewnej odległości, i że z tego względu flagi nie mogą się między sobą różnić tylko szczegółami, lecz całym wzorem (którego głównym elementem są podziały płata, a nie herb).

Takie podejście umożliwiło pozytywne zaopiniowanie wielu flag o najbardziej banalnym wzorze (herb na jednobarwnym płacie) i flag o tym samym układzie pół, różniących się tylko herbem. Największym nieporozumieniem była pozytywna opinia projektu flagi województwa małopolskiego, gdyż taki sam wzór i barwy ma flaga miasta Mosiny, wprowadzona trzy lata wcześniej (25 IV 1996). Ponadto wzór tej flagi nie odpowiada ani regułom heraldycznym (kolejność barw - główna barwa godła, barwa tarczy, druga barwa godła), ani weksylogicznym (przemienność barw jasnych i ciemnych). Tego rodzaju potknięcia zdarzały się głównie w pierwszych tygodniach pracy Komisji, kiedy ze względu na olbrzymie zaległości należało maksymalnie przyspieszać decyzje. Wprawdzie heraldycy nie doszli jeszcze do pełnego porozumienia z weksylogami, lecz już uważniej przypatrują się projektom flag i trafniej je oceniają.

Wiele dyskusji tematycznych prowadzonych w pierwszych miesiącach pracy, głównie na temat kryteriów oceny herbów, owocuje teraz tym, że rzadko dochodzi do różnicy zdań, a większość uchwał podejmowanych jest jednomyślnie. Nawet członkowie Komisji bez fachowego przygotowania (przedstawiciele samorządów) świetnie się już orientują w arkanach sztuki heraldycznej.

Alfred Znamierowski

POLSKIE TOWARZYSTWO WEKSYLOGICZNE

ul. Raclawicka 103, 02-634 Warszawa Tel. (22) 844 41 58

PREZES: Jacek Skorupski

SEKRETARZ GENERALNY: Andrzej Beblowski

WICEPREZESI: Władysław Serwatowski, Alfred Znamierowski

SKARBNIK: Michał Godlewski

REDAKCJA BIULETYNU FLAGA: Jacek Skorupski, Alfred Znamierowski Telefon: (22) 793

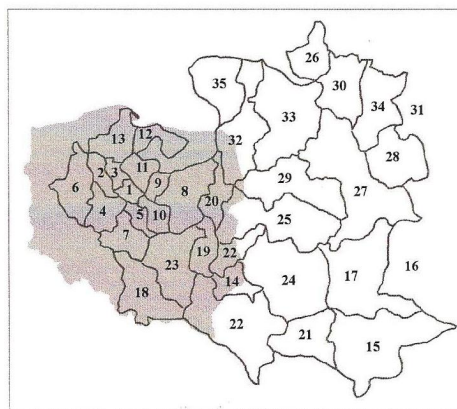
WOJEWÓDZTWA W PODZIALE ADMINISTRACYJNYM POLSKI

Podział Królestwa Polskiego na województwa wywodził się z dawnych księstw dzielnicowych. Po zjednoczeniu zwane były one ziemiami, a te, w których utrzymała się pełna hierarchia urzędów z wojewodą na czele zaczęto od XV w. nazywać województwami. Pozostałe z dzielnic, z reguły o mniejszym obszarze, nie posiadające wojewody, określano dalej jako ziemie. Z czasem weszły one w skład województw. W połowie XVI w. wprowadzono jednolity podział na województwa w Wielkim Księstwie Litewskim. Tylko Żmudź zachowała nazwę księstwa. Inflanty w 1598 r. podzielono na trzy województwa: wendeńskie, dorpackie i pamańskie. W 1667 r. z pozostałych w Rzeczypospolitej Inflant tzw. polskich utworzono województwo inflanckie.

W okresie pomiędzy Unią Lubelską a I rozbiorem (1569 – 1772) podział administracyjny Rzeczypospolitej ulegał stosunkowo nieznacznym zmianom, wynikającym przede wszystkim z przesunięć wschodniej granicy państwa. W 1667 r. Rosja uzyskała koronne województwo czernihowskie oraz litewskie woj. smoleńskie. Tytułarnie oba województwa utrzymały się do 1793 r. W 1768 r. powstało woj. gnieźnieńskie (wydzielone z kaliskiego).

Bezpośrednio przed zaborami podział administracyjny Rzeczypospolitej był następujący (numeryacja odpowiada rys. 1):

KORONA	
Prowincja Wielkopolska	Prowincja Małopolska:
<ul style="list-style-type: none"> • Wielkopolska: 1. brzeskie-kujawskie 2. gnieźnieńskie 3. inowrocławskie 4. kaliskie 5. łęczyckie 6. poznańskie 7. sieradzkie • Mazowsze: 8. mazowieckie 9. płockie 10. rawskie • Prusy Królewskie: 11. chełmińskie 12. malborskie 13. pomorskie 	<ul style="list-style-type: none"> 14. bełskie 15. braclawskie 16. czernihowskie 17. kijowskie 18. krakowskie 19. lubelskie 20. podlaskie 21. podolskie 22. ruskie 23. sandomierskie 24. wołyńskie
WIELKIE KSIĘSTWO LITEWSKIE	
<ul style="list-style-type: none"> 25. brzeskie – litewskie 26. inflanckie 27. mińskie 28. mścisławskie 29. nowogródzkie 30. połockie 	<ul style="list-style-type: none"> 31. smoleńskie 32. trockie 33. wileńskie 34. witebskie 35. Księstwo Żmudzkie

Rys. 1 Województwa w I Rzeczypospolitej (granice 1768-1772)

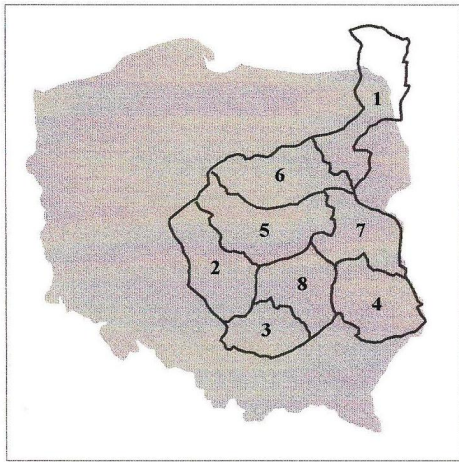
W wyniku rozbiorów w latach 1772 – 1795 Rzeczpospolita przestała istnieć, jako państwo. W lipcu 1796 r. zakończono demarkację granic pomiędzy trzema zaborcami. Wraz z zajmowaniem terytoriów polskich państwa zaborcze wprowadzały na swe nowe obszary własną organizację administracyjną. Tym samym województwa jako jednostki podziału administracyjnego ziem polskich uległy likwidacji.

Zmiany granic pomiędzy trzema zaborcami przyniosły wojny napoleońskie. W istniejącym w latach 1807-1815 Księstwie Warszawskim jednostkami podziału administracyjnego były departamenty (początkowo 6, a od 1809 r. – 10).

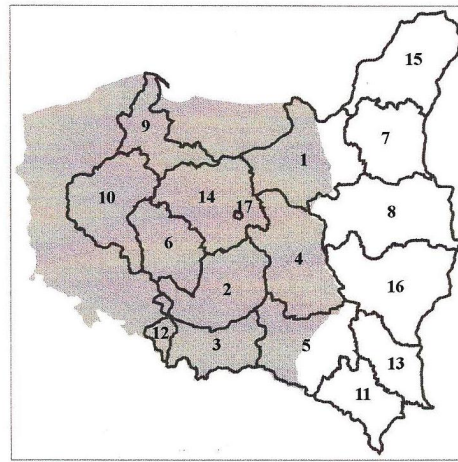
W 1815 r. na Kongresie Wiedeńskim z większości ziem Księstwa Warszawskiego utworzono podporządkowane Rosji Królestwo Polskie. Resztę ponownie zajęły Prusy i Austria. W Królestwie utrzymano w zasadzie podział na departamenty Księstwa, lecz jednostki te nazwano województwami. Akt namiestnikowski z 1816 r. dzielił kraj na 8 województw (numeryacja odpowiada rys. 2):

1. augustowskie	5. mazowieckie
2. kaliskie	6. płockie
3. krakowskie	7. podlaskie
4. lubelskie	8. sandomierskie

Ukazem carskim z 1837 r. wprowadzono nazwę „gubernia” w miejsce województwa. Tym samym województwa ponownie zniknęły z mapy administracyjnej ziem polskich.

Rys.2 Województwa w Królestwie Polskim (granice 1815-1837)

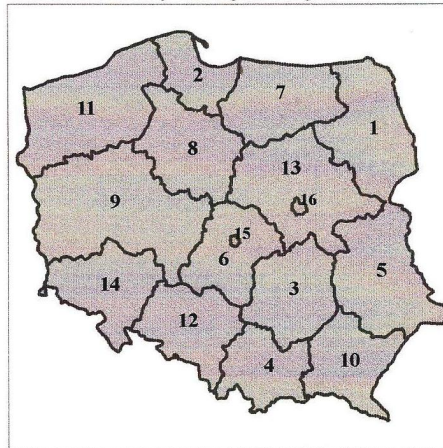
Rys.3 Województwa w II Rzeczypospolitej (granice 1925-1938)

Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. podział państwa na województwa ukształtowany został w sposób ewolucyjny. 1.08.1919 – utworzono woj. pomorskie i poznańskie, 2.08.1919 – tereny byłego Królestwa Polskiego podzielono na 5 województw: warszawskie, białostockie, kieleckie, lubelskie i łódzkie, 15.07.1920 – utworzono woj. śląskie (autonomiczne), 3.12.1920 – utworzono woj. krakowskie, lwowskie, stanisławowskie i tarnopolskie, 4.02.1921 – utworzono woj. nowogródzkie, wołyńskie i poleskie, 22.12.1925 – utworzono woj. wileńskie. Miasto stołeczne Warszawa stanowiło specjalną jednostkę administracyjną, nie wchodzącą w skład województwa warszawskiego. W 1938 r dokonano istotnych przesunięć granic województw, nie zmieniając ich liczby. W 1939 r. Polska dzieliła się więc na 16 województw i wydzielone miasto stołeczne (numeracja odpowiada rys. 3):

1. białostockie	10. poznańskie
2. kieleckie	11. stanisławowskie
3. krakowskie	12. śląskie
4. lubelskie	13. tarnopolskie
5. lwowskie	14. warszawskie
6. łódzkie	15. wileńskie
7. nowogródzkie	16. wołyńskie
8. poleskie	17. m. st. Warszawa
9. pomorskie	

Po zajęciu Polski przez ZSRR i Niemcy w 1939 r. zniesiono polski podział administracyjny. Zaczął on być odtwarzany w 1944 r. w granicach sprzed wojny, oczywiście tylko na obszarach na zachód od Bugu.

W latach 1944–45 przywrócono województwa: lubelskie, białostockie, warszawskie, kieleckie, krakowskie, łódzkie, śląskie, poznańskie i pomorskie, utworzono woj. rzeszowskie i gdańskie. W 1946r. utworzono na tzw. ziemiach odzyskanych woj. olsztyńskie, szczecińskie i wrocławskie. Tych 14 województw przetrwało do 1950 r., kiedy wydzielono woj. koszalińskie, opolskie i zielonogórskie, a nazwy woj. pomorskiego i śląskiego zmieniono na bydgoskie i katowickie. Województwo katowickie w latach 1953-1956 nosiło nazwę stalinogrodzkiego.

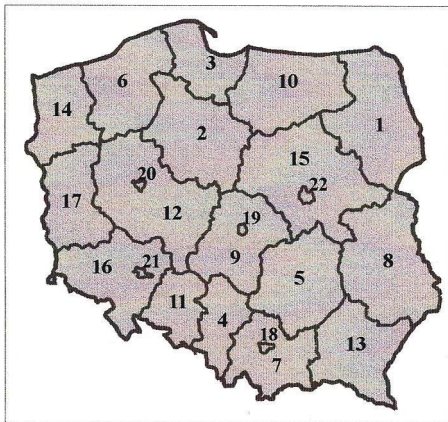

Rys. 4 Województwa w PRL (granice 1946 – 1950)

Województwa w latach 1946-1950 (rys. 4)	
1. białostockie	9. poznańskie
2. gdańskie	10. rzeszowskie
3. kieleckie	11. szczecińskie
4. krakowskie	12. śląskie
5. lubelskie	13. warszawskie
6. łódzkie	14. wrocławskie
7. olsztyńskie	15. m. Łódź
8. pomorskie	16. m. st. Warszawa

17 województw istniało do 1975 r. Często jednak pomijany jest fakt, że początkowo 2 miasta (Warszawa i Łódź) a od 1957 r. dalsze 3 (Kraków, Poznań i Wrocław) miały statut tzw. miast wydzielonych i były faktycznie oddzielnymi województwami.

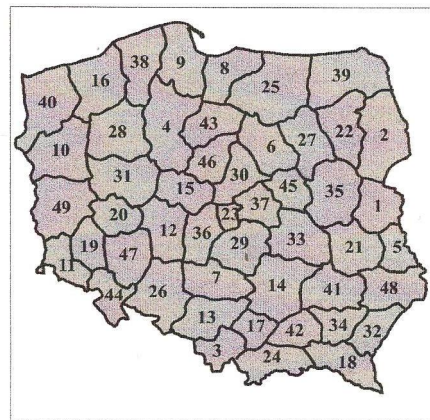
Województwa w latach 1957-1975 (rys. 5)	
1. białostockie	12. poznańskie
2. bydgoskie	13. rzeszowskie
3. gdańskie	14. szczecińskie
4. katowickie	15. warszawskie
5. kieleckie	16. wrocławskie
6. koszalińskie	17. zielonogórskie
7. krakowskie	18. m. Kraków
8. lubelskie	19. m. Łódź
9. łódzkie	20. m. Poznań
10. olsztyńskie	21. m. Wrocław
11. opolskie	22. m. st. Warszawa

Rys. 5 Województwa w PRL (granice 1957 – 1975)

Reforma z 1975 r. wprowadziła podział kraju na 49 województw. Podział ten obowiązywał z niewielkimi zmianami do końca 1998 r. Początkowo trzy województwa miały specjalny status (stołeczne warszawskie, miejskie krakowskie i miejskie łódzkie). Status ten został zlikwidowany w 1990 r. Wszystkie województwa miały nazwy pochodzące od ich stolic:

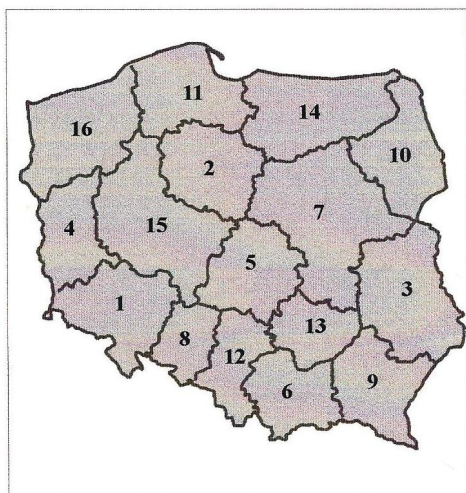
Województwa w latach 1975 – 1998 (rys. 6)	
1. białkopodlaskie	26. opolskie
2. białostockie	27. ostrołęckie
3. bielskie	28. piłskie
4. bydgoskie	29. piotrkowskie
5. ciechanowskie	30. plockie
6. chełmskie	31. poznańskie
7. częstochowskie	32. przemyskie
8. elbląskie	33. radomskie
9. gdańskie	34. rzeszowskie
10. gorzowskie	35. siedleckie
11. jeleniogórskie	36. sieradzkie
12. kaliskie	37. skierniewickie
13. katowickie	38. słupskie
14. kieleckie	39. suwalskie
15. konińskie	40. szczecińskie
16. koszalińskie	41. tarnobrzskie
17. krakowskie	42. tarnowskie
18. krośnieńskie	43. toruńskie
19. legnickie	44. wałbrzyskie
20. leszczyńskie	45. warszawskie
21. lubelskie	46. wrocławskie
22. łomżyńskie	47. wrocławskie
23. łódzkie	48. zamojskie
24. nowosądeckie	49. zielonogórskie
25. olsztyńskie	

Rys. 6 Województwa w latach 1975-1998

Po 24 latach, 1 stycznia 1999 r. wszedł w życie kolejny podział Polski na województwa. W trakcie trwających od 1992 r. prac nad nowym podziałem administracyjnym kraju rozważano wiele wersji podziału na województwa. Po odrzuceniu m. in. wersji 17 i 25 województw rząd przedstawił ostatecznie do publicznej dyskusji projekt podziału na 12 jednostek pierwszego szczebla. Wprowadzenie nowego podziału poprzedziła długa i zażarta dyskusja na temat liczby województw, ich granic oraz nazw. W rezultacie liczbę województw zwiększono do 16.

Województwa wg podziału od 1.01.1999 (rys. 7)	
1. Dolnośląskie	9. Podkarpackie
2. Kujawsko-pomorskie	10. Podlaskie
3. Lubelskie	11. Pomorskie
4. Lubuskie	12. Śląskie
5. Łódzkie	13. Świętokrzyskie
6. Małopolskie	14. Warmińsko-mazurskie
7. Mazowieckie	15. Wielkopolskie
8. Opolskie	16. Zachodniopomorskie

Rys. 7 Województwa od 1.01.1999 r.

Wraz z przyjęciem nowego podziału przywrócono w 1999r. samorząd wojewódzki. Województwa są więc obecnie nie tylko jednostkami podziału administracyjnego ale też jednostkami samorządu terytorialnego. Samorządowi wojewódzkiemu przysługuje prawo ustanawiania własnych symboli, w tym flag. Nowe flagi wojewódzkie przedstawiono w tym numerze *Flagi* w osobnym artykule.

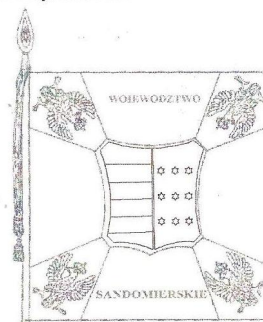
Tradycja weksyliów ziemskich jest w Polsce bardzo długa. Chorągwie wojewódzkie znane są najszerzej ze stosunkowo licznych opisów i przedstawień ikonograficznych z okazji elekcji i pogrzebów królewskich. W większości były to chorągwie heraldyczne: na płacie w barwie pola tarczy przedstawione było godło herbowe.

Symbolem szczególnym województw, specyficznym dla Rzeczypospolitej, były mundury szlacheckie. Określone kolory kontusza, wyłogów, szlifów czy żupana stały się w późniejszych latach inspiracją przy tworzeniu flag lokalnych, m.in. Krakowa i Płocka.

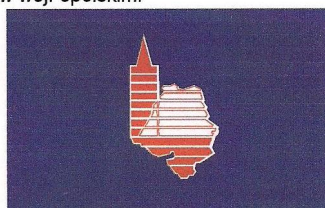
Rys. 8. Mundur szlachty województwa płockiego

Wraz z przywróceniem w 1815 r. województw powróciły herby. Na zachowanej czarno-białej planszy z 1826 r. przedstawione są rysunki chorągwi ośmiu ówczesnych województw.

Rys. 8 Chorągiew woj. sandomierskiego. Rys. autora na podstawie planszy „Herby ośmiu województw Królestwa Polskie składających roku 1826”.

W okresie międzywojennym oraz w PRL nie było flag wojewódzkich. Zaczęły się pojawiać po 1989 r., niekiedy bez oficjalnego wprowadzenia, jak na przykład w woj. opolskim.

R/W/B+

Rys. 9. Flaga woj. opolskiego

Na prezentowanej fladze znajduje się „logo” województwa: kompozycja składająca się z zarysu jego granic oraz wieży, tzw. piastowskiej.

Jacek Skorupski

FLAGI WOJEWÓDZTW I POWIATÓW

Nowe jednostki samorządowe - województwa i powiaty - powstały dwa lata temu, lecz w dalszym ciągu trwa proces ustanawiania ich symboli. Procesu tego nie zakończono nawet w województwach. Herby mają obecnie następujące województwa: dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, lubelskie, lubuskie, małopolskie, mazowieckie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie, wielkopolskie i zachodniopomorskie. Wszystkie (poza lubelskim) dopełniły ustawowego obowiązku i nadesłały do ministra właściwego do spraw administracji publicznej wnioski o opinię. Minister wydał zdecydowanie negatywne opinie o herbach województw lubuskiego, łódzkiego i podlaskiego. Ze względu na to, że opracowanie graficzne nie odpowiadało regułom heraldyki negatywnie zaopiniowano też herby województw mazowieckiego i świętokrzyskiego. Pozytywnie zostały zaopiniowane flagi województw kujawsko-pomorskiego, małopolskiego, wielkopolskiego i zachodniopomorskiego. Negatywne opinie wydano o flagach województw dolnośląskiego (flaga polska z herbem w centrum), lubuskiego (tu reprodukowana), podkarpackiego (tu reprodukowana) i świętokrzyskiego (flaga heraldyczna odrzucona ze względu na niewłaściwy rysunek godeł herbowych). Pozostałe województwa nie nadesłały projektów flag do zaopiniowania.

Herb i flagę województwa kujawsko-pomorskiego opracował graficznie Lech-Tadeusz Karczewski na podstawie kwerendy historycznej przeprowadzonej przez znanego heraldyka z Torunia Jana Kazimierza Wroniszewskiego. Herb, flaga, sztandar, pieczęcie, laska przewodniczącego sejmiku i łańcuch marszałka zostały ustanowione na mocy Uchwały Nr 444/2000 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 10 lipca 2000 roku. Flaga jest w barwach herbu.

Herb i flagę województwa lubuskiego zaprojektował Wojciech Strzyżewski z Zielonej Góry. Oba symbole zostały przyjęte Uchwałą Nr XVIII/114/2000 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 26 czerwca 2000 roku.

Herb i flaga województwa małopolskiego zostały zaprojektowane przez Wojciecha Drelicharza i Zenona Piecha z Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Graficzne opracowanie symboli wykonała Barbara Widlak. Herb, flagę i chorągiew (czerwona z godłem herbowym w centrum) ustanowiono w Uchwale Nr VIII/73/1999 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 24 maja 1999 roku.

Herb i flagę województwa podkarpackiego zaprojektowano w Centrum Heraldyki Polskiej w Warszawie. Herb przyjęto na mocy Uchwały Nr XXI/212/2000 Sejmiku Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie z dnia 28 sierpnia 2000 r., a flagę ustanowiono na mocy Uchwały Nr XXI/213/2000 z tego samego dnia.

Herb i flagę województwa wielkopolskiego zaprojektował artysta plastyk Jerzy Bąk z Poznania. Oba symbole ustanowiono na mocy Uchwały Nr XX/306/2000 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 31 stycznia 2000 roku.

Herb i flagę województwa zachodniopomorskiego opracowała graficznie Hanna Dąbrowska. Symbole te przyjęto na mocy Uchwały Nr XVI/149/2000 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 23 października 2000 roku.

W najbliższym czasie swoje herby ustanowią województwa opolskie i śląskie. Będą to herby historyczne czyli orzeł złoty koronowany w błękitnym polu (opolskie) i orzeł złoty (bez korony) w błękitnym polu (śląskie). W obu wypadkach trwają prace nad właściwym z punktu widzenia sztuki heraldycznej opracowaniem graficznym godeł.

W województwie pomorskim i warmińsko-mazurskim prace nad symbolami są na razie w stadium szukania pomysłów. Ostatnio władze województwa pomorskiego wyraziły zainteresowanie projektem herbu przedstawionym przez Instytut Heraldyczno-Weksylogiczny.

Podczas gdy wiadomo, które województwa jeszcze symboli nie ustanowiły, sytuacja na szczeblu powiatowym jest w dużym stopniu niejasna. Jest to spowodowane między innymi tym, że zgodnie z ustawą z dnia 29 grudnia 1998 r. jednostki samorządowe mają obowiązek uzyskania od ministra właściwego do spraw administracji publicznej opinii na temat herbu, flagi i innych symboli. Opinie te przygotowuje Komisja Heraldyczna, którą jednak powołano dopiero rok po wejściu ustawy w życie, a pierwsze opinie zostały podpisane dopiero 28 marca 2000 r. Zanim Komisja Heraldyczna rozpoczęła swe prace (marzec 2000) wiele powiatów otrzymało opinie od utworzonego przez A. Kulkowskiego Heraldycznego Punktu Konsultacyjnego przy MSWiA i nie przestały wniosków o opinie

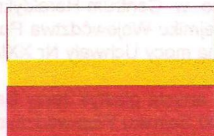
FLAGI I HERBY WOJEWÓDZTW

KUJAWSKO - POMORSKIE

LUBUSKIE

MAŁOPOLSKIE

PODKARPACKIE

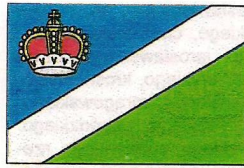

WIELKOPOLSKIE

ZACHODNIOPOMORSKIE

POWIATY 1

AUGUSTOWSKI

BIŁGORAJSKI

BRZESKI

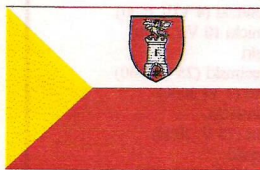
BYTOWSKI

CHOSZCZEŃSKI

CZŁUCHOWSKI

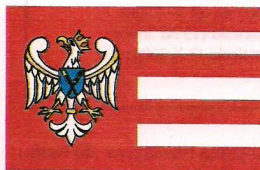
CZĘSTOCHOWSKI

DĘBICKI

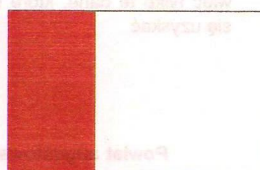
DRAWSKI

GNIEŹNIEŃSKI

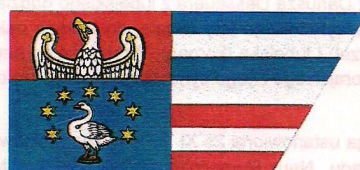
GRODZISKI (WIELKOPOLSKI)

JELENIOGÓRSKI

KALISKI

KĘPIŃSKI

KŁODZKI

ministra. Wśród tych powiatów są m.in. kutnowski, turecki i wieluński. Wiadomo też, że niektóre powiaty, których symbole zostały zaopiniowane negatywnie, symboli tych używają. Za przykłady mogą posłużyć flagi powiatów strzelecko-drezdeneckiego, człuchowskiego i limanowskiego. Poza nimi negatywnie zaopiniowano flagi następujących powiatów: bocheńskiego, bolesławieckiego, brodnickiego, brzeskiego (opolskiego), chełmskiego, chrzanowskiego, ciechanowskiego, cieszyńskiego, dąbrowskiego, dzierzoniowskiego, głogowskiego, gostyńskiego, janowskiego, jarosławskiego, kartuskiego, kolbuszowskiego, kolneńskiego, koszalińskiego, kościańskiego, kościerskiego, krośnieńskiego, krotoszyńskiego, lipskiego, lublinieckiego, łódzkiego wschodniego, mińskiego, mragowskiego, myszkowskiego, nidzickiego, niskiego, nowodworskiego, opolskiego, ostrowskiego, ostródzkiego, ostrzeszowskiego, pabianickiego, pajęczańskiego, piotrkowskiego, przasnyskiego, puławskiego, rzeszowskiego, ślubickiego, stalowowolskiego, starachowickiego, strzeleckiego (opolskiego), strzelińskiego, świdwińskiego, tomaszowskiego (mazowieckiego), wadowickiego, węgrowskiego, włoszczowskiego, zawierciańskiego, zgierskiego, zwoleńskiego, żagańskiego i żarskiego.

Tak więc całkowitą pewnością można mieć tylko w tych przypadkach, kiedy flagi zostały zaopiniowane pozytywnie przez Komisję Heraldyczną, działającą jako organ opiniodawczo-doradczy ministra właściwego do spraw administracji publicznej.

Obok podajemy wykaz powiatów, których flagi zaopiniowano pozytywnie.

Na dalszych stronach zamieszczamy barwne ilustracje 45 flag powiatowych, w tym kilku, które akceptacji ministra nie uzyskały.

W niektórych przypadkach nie mamy jeszcze żadnych danych na temat autorów projektów flag i uchwał o ich wprowadzeniu. Tutaj podajemy więc tylko te dane, które udało się uzyskać.

FLAGI POWIATÓW ZAOPINIOWANE POZYTYWNE
(w nawiasie data wystawienia opinii przez ministra)

augustowski (9 XI 2000)	biłgorajski (1 VI 2000)
brzeski (17 V 2000)	bytowski
choszczeński (25 VI 2000)	częstochocki (3 VII 2000)
dębicki (12 VI 2000)	drawski (1 VI 2000)
grodziski (wielkopolski)	grójcecki
jeleniogórski	kaliski
kępiński (20 IX 2000)	kętrzyński
kluczborski	kłodzki (28 III 2000)
konecki (28 III 2000)	krasnystawski (7 VI 2000)
kraśnicki	łańcucki (19 X 2000)
mikołowski	nowotarski (4 VIII 2000)
nyski (28 III 2000)	obornicki 10 VII 2000)
oleśnicki (2 VI 2000)	olkuski
opolski (lubelski)	oświęcimski (25 V 2000)
pleszewski	policki (1 VI 2000)
poznański (7 XII 2000)	proszowicki
radomski (28 III 2000)	rawski (25 V 2000)
rypiński (19 X 2000)	skarżyski
ślawiński	ślupecki (31 X 2000)
ślupski (19 XII 2000)	strzyżowski
średzki (śląski) (1 VI 2000)	świdnicki (lubelski) (30 VI 2000)
tarnowski (20 VI 2000)	tczewski (11 VII 2000)
tomaszowski (lubel.) (3 VII 2000)	tucholski (24 XI 2000)
wąbrzeski (19 X 2000)	wałbrzyski (1 VI 2000)
wejherowski (20 X 2000)	włocławski (13 XI 2000)
wrocławski (2 VI 2000)	zgorzelecki (3 X 2000)

Powiat augustowski. Flaga ustanowiona 31 VIII 2000 r. Mitra książęca nawiązuje do herbu Augustowa, błękit symbolizuje wody Pojezierza Augustowskiego, biały skos to Kanał Augustowski, a zielen reprezentuje Puszcze Augustowską i pola uprawne.

Powiat biłgorajski. Flaga przyjęta 27 VI 2000 r. Zaprojektowana przez Henryka Serokę, opracowana graficznie przez Dariusza Dessauera z lubelskiego oddziału Polskiego Towarzystwa Heraldycznego. Godło herbowe symbolizuje trzy ziemie, do których należał teren powiatu - chełmską (niedźwiedź), przemyską (orzeł) i lubelską (korona). Wręby (godło herbu Korczak) upamiętniają założyciela Biłgoraja Adama Gorajskiego i jego syna Zbigniewa Gorajskiego wstawionego w bitwie pod Chocimiem.

Powiat brzeski. Flaga ustanowiona 25 XI 1999 r. Zaprojektowana przez Wojciecha Drelicharza i Zenona Piecha z Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego.

skiego w Krakowie. Graficzne opracowanie symboli wykonała Barbara Widłak. Godło herbowe łączy głowę brzeskiego gryfa ze skrzydłem małopolskiego orła.

Powiat choszczeński. Flaga ustanowiona 29 VI 2000 r. zaprojektowana przez Grzegorza Jacka Brzustowicza i Bogdana Wojciecha Brzustowicza. Godło herbowe powiatu zostało zaprojektowane przez niemieckiego heraldyka Carla Buscha w 1938 roku.

Powiat człuchowski. Flaga przyjęta 24 II 2000 r. Zaprojektowana w Centrum Heraldyki Polskiej w Warszawie

Powiat częstochowski. Flaga przyjęta 22 III 2000 r. Autorem koncepcji flagi jest Marceł Antoniewicz.

Powiat dębicki. Flaga ustanowiona 25 X 1999 r. Projekt wykonał Alfred Znamierowski. Są na niej godła dwóch głównych miast powiatu - Dębicy i Pilzna. Biały pas symbolizuje przecinającą powiat rzekę Wisłokę.

Powiat gnieźnieński. Flaga przyjęta 27 I 2000 r. Zaprojektowana przez Alfreda Znamierowskiego. Orzeł nawiązujący do orła Przemysła II ma na piersi błękitną tarczę (barwa pola herbu Kapituły Gnieźnieńskiej) ze skrzyżowanymi w skos wiośłem (atrybut św. Wojciecha) i włócznią św. Maurycego (wręczona w Gnieźnie królowi Bolesławowi Chrobremu przez cesarza Ottona III - symbol wczesnego uznania suwerenności naszego państwa).

Powiat kaliski. Flaga przyjęta 25 X 2000 r. Zaprojektowana w Centrum Heraldyki Polskiej w Warszawie (jednakże dokładnie ten sam rysunek godła pojawił się już ponad 25 lat temu m.in. w książce O. Neubeckera).

Powiat krakowski. Flaga wprowadzona 27 VIII 1999 r. Zaprojektowana przez Wojciecha Drelicharza i Zenona Piecha z Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Godłem herbowym jest uszczerbiony Orzeł Biały, znak państwa przysługujący również Małopolsce.

Powiat krasnostawski. Flaga przyjęta 28 VI 2000 r. Zaprojektowana w lubelskim oddziale Polskiego Towarzystwa Heraldycznego. Opracowanie graficzne Pawła Dudzińskiego z Warszawy.

Powiat lubaczowski. Flaga ustanowiona 15 VI 2000 r. Zaprojektowana przez Krzysztofa Krzycha.

Powiat miechowski. Flaga przyjęta 15 XI 1999 r. Zaprojektowana przez Wojciecha Drelicharza i Zenona Piecha z Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Graficzne opracowanie symboli wykonała Barbara Widłak. Orzeł wzorowany jest na orle z chorągwi, pod którą Tadeusz Kościuszko składał przysięgę na rynku krakowskim. Szable przypominają powstania narodowe, a podwójny krzyż jest godłem bożogrobców od XII w. osadzonych w Miechowie.

Powiat nyski. Flagę uchwalono 31 VIII 1999 r. Zaprojektowana przez Michała Marciniaka-Kożuchowskiego. Barwy herbu (tarcza dzielona w słup, w polu złotym półorzeł śląski, w polu srebrnym pół godła księstwa biskupiego w Nysie).

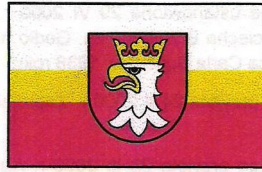
Powiat obornicki. Flagę ustanowiono 25 V 2000. Zaprojektowana przez Jerzego Bąka w konsultacji z Tadeuszem Jeziorowskim. Pół orła w stylizacji przyjętej dla godła województwa wielkopolskiego nawiązuje również do herbu Obornik. Trzy kamienie symbolizują trzy gminy wchodzące w skład powiatu.

Powiat olkuski. Flaga wprowadzona 18 VII 2000 r. Zaprojektowana przez Wojciecha Drelicharza i Zenona Piecha z Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Graficzne opracowanie wykonała Barbara Widłak.

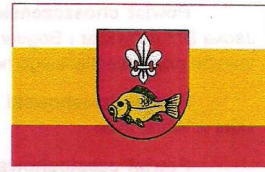
POWIATY 2

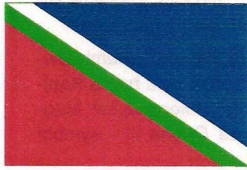
KONECKI

KRAKOWSKI

KRASNYSTAWSKI

LUBACZOWSKI

ŁAŃCUCKI

MIECHOWSKI

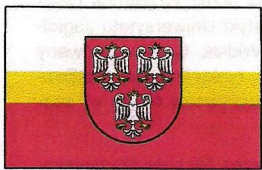
NYSKI

OBORNICKI

OLEŚNICKI

OLKUSKI

OPOLSKI (LUBELSKI)

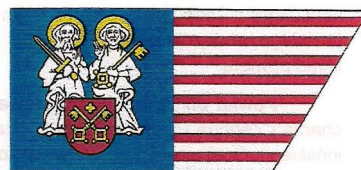
OŚWIĘCIMSKI

PLESZEWSKI

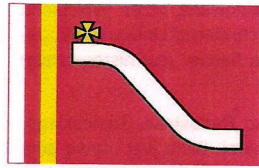

POLICKI

POZNAŃSKI

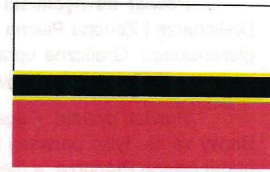
POWIATY 3

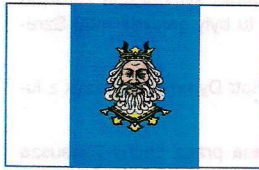
PROSZOWICKI

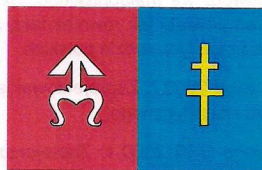
RADOMSKI

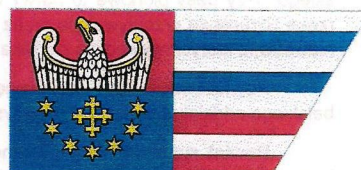
RAWSKI

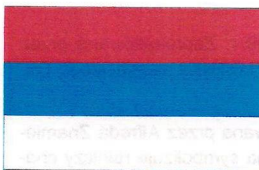
RYPIŃSKI

SKARŻYSKI

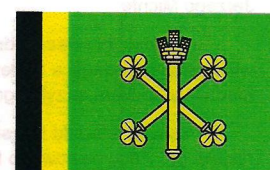
SŁUPECKI

STRZELECKO-DREZDENECKI

SŁUPSKI

ŚREDZKI

ŚWIDNICKI (LUBELSKI)

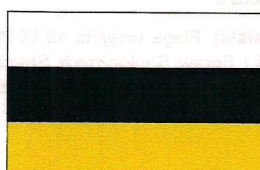
TARNOWSKI

TCZEWSKI

TOMASZOWSKI (LUBELSKI)

WROCŁAWSKI

ZGORZELECKI

Powiat opolski (lubelski). Flaga ustanowiona 15 III 2000. Zaprojektowana w lubelskim oddziale Polskiego Towarzystwa Heraldycznego. Opracowanie graficzne Pawła Dudzińskiego.

Powiat oświęcimski. Flaga ustanowiona 10 XI 1999 r. Zaprojektowana przez Wojciecha Drelicharza i Zenona Piecha z Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Graficzne opracowanie wykonała Barbara Widlak. Herb na fladze jest historycznym herbem księstwa oświęcimskiego.

Powiat policki. Flaga przyjęta 28 VI 2000 r. Zaprojektowana przez Radosława Gazińskiego. Barwy są nie tylko barwami herbu powiatu lecz także barwami pomorskimi. Biała jest barwą pola herbu całego Pomorza, a błękitna jest barwą nowego herbu Księstwa Szczecińskiego, wprowadzonego w XV wieku.

Powiat proszowicki. Flagę przyjęto 27 IV 1999 r. Zaprojektowana przez Alfreda Znamierowskiego. Trzy pasy pionowe to barwy województwa małopolskiego. Szreniawa symbolizuje zarówno rzekę Szreniawę przepływającą przez teren powiatu jak również fakt, że tu były gniazda rodu Szreniawitów, z których wywodziło się kilka znamienitych rodzin polskich.

Powiat radomski. Flaga przyjęta 29 V 2000 r. Zaprojektował ją Piotr Dymmel, heraldyk z lubelskiego oddziału Polskiego Towarzystwa Heraldycznego.

Powiat rypiński. Flaga ustanowiona 9 XI 2000 r. Zaprojektowana przez Lecha-Tadeusza Karczewskiego na podstawie kwerendy historycznej przeprowadzonej przez Krzysztofa Mikulskiego. Godłem herbowym jest historyczne godło ziemi dobrzyńskiej.

Powiat skarżyski. Flaga uchwalona 13 IX 1999 r. Zaprojektowana przez heraldyka z Kielc Jerzego Michtę.

Powiat strzelecko-drezdenecki. Flagę ustanowiono 20 XII 1999 r. Zaprojektowana przez wicestarostę Tadeusza Federa. Barwy pochodzą od pól herbu projektu heraldyka niemieckiego Otfrieda Neubeckera, przyjętego w 1936 r. i restytuowanego w 1999 roku.

Powiat średzki (śląski). Flaga przyjęta 11 X 1999 r. Zaprojektowana przez Alfreda Znamierowskiego. Pasy pionowe to barwy województwa śląskiego. Barwa zielona symbolizuje rolniczy charakter powiatu. Berełka symbolizują samorządność gmin miejskich i wiejskich, której podstawy dało prawo średzkie. Liczba berel symbolizuje liczbę gmin w powiecie - jedną miejską i cztery wiejskie.

Powiat świdnicki (lubelski). Flagę uchwalono 21 XII 1999 r. Zaprojektowana w lubelskim oddziale Polskiego Towarzystwa Heraldycznego. Opracowanie graficzne Pawła Dudzińskiego. Głowa jelenia nawiązuje do herbu województwa lubelskiego, a skrzydła symbolizują przemysł lotniczy odgrywający czołową rolę w gospodarce Świdnika i powiatu.

Powiat tarnowski. Flagę ustanowiono 29 XXII 1999 r. Zaprojektowana przez Wojciecha Drelicharza i Zenona Piecha z Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Graficzne opracowanie wykonała Barbara Widlak. W herbie powiatu połączono uszczerbione godło województwa małopolskiego z leliwą - godłem Tarnowa.

Powiat tczewski. Flaga uchwalona 4 XI 1999 r. Pole błękitne z sześcioma białymi falami symbolizuje rzekę Wisłę wzdłuż której położonych jest 6 gmin powiatu. W polu białym jest gryf księcia lubiszewsko-pomorskiego Sambora II.

Powiat tomaszowski (lubelski). Flaga przyjęta 19 IX 2000 r. Zaprojektowana w Wydziale Rozwoju Gospodarczego, Promocji i Spraw Społecznych Starostwa Powiatowego w Tomaszowie Lubelskim na podstawie projektów artysty grafika Romana Muchy i Centrum Heraldyki Polskiej w Warszawie.

Alfred Znamierowski

1 stycznia 1999 r. na mapę administracyjną Polski wróciły powiaty. Tym samym powstał kolejny szczebel administracji i samorządu terytorialnego. Ponieważ zmiany w podziale administracyjnym kraju, zwłaszcza po II Wojnie Światowej, zachodziły bardzo często a niekiedy były radykalne, nierzadko spotkać się można z błędnym nazewnictwem i myleniem pojęć.

Obecnie do czynienia z masowym wręcz ustanawianiem symboli terytorialnych w Polsce. Tworzą je od ponad dziesięciu lat gminy, a od dwóch lat także powiaty i województwa. Celem niniejszego krótkiego omówienia jest wyjaśnienie kilku pojęć i przybliżenie historii oraz obecnego podziału administracyjnego kraju.

Powiaty – pierwotnie jako okręgi sądowe – zaczęły powstawać w XIV w. Pierwotnie złożone z kilku opól czy gmin, łączyły się w ziemie, a ziemie w księstwa. Zastąpiły poprzedni podział na kasztelanie. Do XVI w. znaczenie pojęcia powiat nie było ustabilizowane. Wraz z zachodzącymi zmianami w sądownictwie w dziedzinie tej zaczął dominować podział ziem na powiaty. Z czasem powiat stał się również najmniejszą jednostką administracyjną. Na Litwie powiaty utworzono w połowie XVI w., początkowo jako jednostki wojskowe, które potem zaczęły spełniać także funkcję administracyjną.

W XIV w. pojawia się urząd **starosty**, jako lokalnego zarządcy dóbr królewskich. Zakres jego kompetencji ulegał zmianom, choć zawsze był silnie powiązany z władzą sądowniczą. Z czasem utrwalił się podział na starostów „grodowych” i „niegrodowych”. Od XVI w. trwał proces przekształcania się starosty w tytułarny urząd ziemski. Sejm Czteroletni zniósł sądownictwo starościńskie. W końcu XVIII w. Koronie było ok. 200 starostw. Starostą Żmudzkiem nazywano wojewodę Księstwa Żmudzkiego.

Podział na powiaty utrzymał się pod zaborami i w Księstwie Warszawskim. Także w Księstwie Warszawskim w 1809 roku wprowadzono podział na **gminy** miejskie i wiejskie, który kontynuowany był w Królestwie Polskim. To pod zaborami na ziemiach polskich, w sposób odmienny w każdym państwie, ukształtował się nowoczesny podział administracyjny i samorządowy. Podstawową, najmniejszą jednostką stały się gminy, wchodzące w skład powiatów.

W dawnej Polsce pierwowzorem gmin było opole. W okresie kolonizacji na prawie niemieckim (XII-XIII w.) wprowadzono ustrój gmin wzorowany na samorządzie krajów zachodnich. Na czele gminy stał dziedziczny **sołtys**. Ponieważ w Polsce przedrozbiorowej pojęcie „gmina” było związane wyłącznie ze wsią, to

skojarzenie to przetrwało do dziś. Tymczasem w XIX w., pojęcie to rozciągnięto także na miasta w znaczeniu „wspólnota” (w domyśle samorządowa). Także w tym czasie nastąpiło w Europie – w zależności od kraju - różnicowanie gmin wiejskich na jednowioskowe i wielowioskowe.

W wielowiekowym procesie ukształtował się więc system jednostek administracyjnych i urzędów, który – przyjęty w Polsce międzywojennej – trwa z niewielkimi zmianami do dziś.

Województwa dzielą się na powiaty, na czele których stoi starosta. Ponieważ jednak na szczeblu powiatu – oprócz zadań samorządowych wykonywane są zadania administracyjne zlecone przez państwo – to większe miasta są jednocześnie odrębnymi powiatami – tzw. grodzkimi lub miejskimi. Taki powiat nie ma starosty a jego zadania spełnia naczelnik gminy miejskiej zwany – w zależności od wielkości miasta – **burmistrzem** lub **prezydentem**.

Podstawową jednostką samorządu terytorialnego jest gmina. Gminą może być miasto, miasto i okoliczne wsie lub wyłącznie zespół wsi. Odpowiednio nazywamy takie gminy miejskimi, miejsko-wiejskimi lub wiejskimi. Na czele dwóch pierwszych stoi burmistrz, na czele gminy wiejskiej - **wójt**. Wraz z utworzeniem w Polsce gmin urząd sołtysa i pojęcie sołectwa przeniosło się na pojedyncze wsie.

Podział na gminy występuje w wielu krajach Europy. W kilku z nich (np. Holandia, Szwajcaria) gminy są jednowioskowe, stąd w tych małych państwach występuje wielka liczba gmin.

W latach 1954-1972 zniesiono w Polsce podział na gminy. W ich miejsce powstały **gromady**, jednostki terytorialnie mniejsze, aczkolwiek też wielowioskowe.

W podziale administracyjnym Polski w XX wieku występowały ponadto **obszary dworskie** – jednostki równorzędne z gminami w okresie międzywojennym a także **osiedla** – głównie urbanizujące się wsie i małe miasteczka, w których ponad 2/3 mieszkańców utrzymywało się ze źródeł pozarolniczych.

W 1990 r. utworzono **rejony** – nieformalne powiaty, które jako terenowe delegatury administracji rządowej przetrwały do końca 1998 r.

W latach 1954 – 1975 w powiatach nie było starosty, a w latach 1973 – 1990 w gminach wójta. Odpowiednie stanowiska były różnie nazywane (przewodniczący rady, naczelnik), co związane było z likwidacją w latach 1950 – 1989 samorządu terytorialnego.

Od 1994 r. Warszawa dzieli się na „gminy warszawskie” – specyficzny twór administracyjno-samorządowy ustanowiony w ramach specjalnego ustroju miasta stołecznego.

Powyższe krótkie omówienie historii podziału administracyjnego Polski jest tylko zasygnalizowaniem złożoności zagadnienia. Dalszym przybliżeniem są poniższe zestawienia tabelaryczne.

tabela nr 1

Podział administracyjny Polski w okresie międzywojennym

Data	województwa	miasta wydzielone	powiaty		miasta	gminy wiejskie	obszary dworskie
			razem	grodzkie			
1.01.1926	16	1	264	23	652	12622	2385
1.01.1934	16	1	264	23	637	14609	-
1.01.1935	16	1	264	23	603	3143	-
1.04.1938	16	1	264	23	611	3195	-

W 1938 r. na terenie kraju było 40533 gromad – jednostek samorządu wiejskiego.

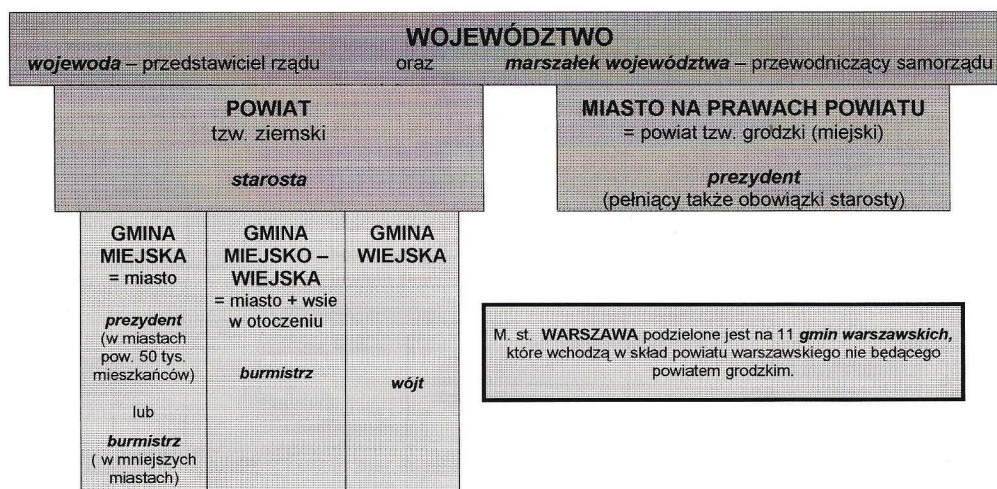
tabela nr 2

Podział administracyjny Polski po 1945 r.

Data	woje-wództwa	miasta wydzielone na prawach województw	powiaty		miasta	gminy miejsko-wiejskie	gminy wiejskie	gromady	osiedla
			ogółem	w tym grodzkie (miejskie)					
1.04.1949	14	2	328	57	699	-	2994	-	-
6.07.1950	17	2	330	59	704	-	2993	-	-
30.09.1955	17	2	371	76	729	-	-	8790	47
1.01.1957	17	5	397	76	731	-	-	8740	102
31.12.1963	17	5	391	74	788	-	-	5242	103
31.12.1973	17	5	390	75	834	-	-	4315	53
21.12.1973	17	5	392	78	836	375	2290	-	-
31.12.1975	49	-	-	-	810	-	2327	-	-
31.12.1998	49	-	-	-	875	557	1604	-	-
31.12.1999	16	-	373	65	875	557	1604	-	-

W 1998 roku było w Polsce ponadto 268 rejonów (urzędów rejonowych) i ponad 40000 sołectw.

AKTUALNA STRUKTURA PODZIAŁU ADMINISTRACYJNEGO KRAJU

J.Skorupski

PRÓBY SYSTEMATYZOWANIA I UJEDNOLICENIA WZORÓW POLSKICH FLAG SAMORZĄDOWYCH

Wprowadzenie

Wśród wielu autorów projektujących obecnie flagi jednostek samorządowych można zaobserwować tendencję do ujednoczenia wzorów tych weksyliów.

W krajach, gdzie flagi i inne znaki lokalne narastały bez większych perturbacji w historycznym procesie ich tworzenia zjawisko takie nie miało miejsca. Nie oznacza to, że w tych krajach nie ma jednolitości wzorów. Wręcz odwrotnie – czego przykładem mogą być flagi lokalne zwłaszcza w takich krajach, jak Niemcy, Austria czy Szwajcaria. Jest to jednak efektem przyjęcia pewnej tradycji, a nie ogólnego narzucenia określonej koncepcji.

W Polsce mamy jednak do czynienia z inną sytuacją. W bardzo krótkim czasie setki miast, gmin wiejskich i powiatów oraz kilkanaście województw ustanawia swoje znaki, w tym weksylia. Projektuje je bardzo nieliczna grupa specjalistów. Siłą rzeczy więc nie starcza im pomysłów na całkowicie odmienne, a jednocześnie prawidłowe i oryginalne wzory. O ile w miastach i części gmin wiejskich wzory flag można było wiązać z istniejącymi herbami, to wraz z powstaniem kilkuset powiatów sytuacja bardzo się skomplikowała. Brak tradycji herbów powiatowych prowadzi do rozpaczliwych niekiedy poszukiwań, a ich efekty w zakresie weksyliów są niekiedy – delikatnie mówiąc – dyskusyjne.

Na szczęście swoboda projektowania i ustanawiania nowych symboli nie została w Polsce ograniczona. Nie dotknęło więc nas zjawisko centralizacji wzorów, czego negatywnym przykładem jest Słowacja.

Poniżej omówiono próby systematyki lub ujednoczenia polskich weksyliów samorządowych autorstwa kilku heraldyków i weksylologów.

Wojciech Drelicharz, Zenon Piech

Autorzy zaprojektowali „system heraldyczno – weksylologiczny Województwa Małopolskiego”. Według ich koncepcji na poszczególnych szczeblach samorządu powinny funkcjonować następujące weksylia:

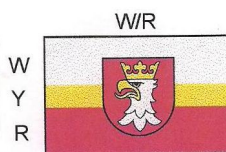
- województwo – sztandar, chorągiew i flaga,
- powiat – sztandar, chorągiew, flaga urzędowa,
- gmina miejska – sztandar, chorągiew, flaga,
- gmina wiejska – flaga urzędowa.

System ten jest pozornie spójny i konsekwentny. Nie ma jednak szans na jego pełne wprowadzenie. W świetle obowiązującego prawa nie można go odgórnie narzucić. Tymczasem wiele miast i gmin ma już od lat ustanowione symbole nie pasujące do proponowanego systemu. Także nie wszystkie powiaty korzystają ze wzorów zaproponowanych przez autorów systemu. Niedopowiedziana jest też sprawa powiatów grodzkich. Pokrywają się one bowiem terytorialnie z gminami miejskimi, lecz pod względem administracyjnym są szczeblem wyższym niż gmina. Skoro więc powiaty ziemskie mają mieć flagi wyłącznie urzędowe o określonym zastosowaniu, to w powiatach grodzkich albo takich flag nie będzie albo będą one miały „podwójne” flagi: powiatowe i gminne.

Tak więc rzeczywistym rezultatem jest przyjęcie przez województwo i kilka powiatów małopolskich flag o bardzo podobnych wzorach. Zasadą tworzenia flag powiatowych w tym systemie jest bowiem przyjmowanie płata w barwach flagi wojewódzkiej i różnicowanie ich jedynie poprzez umieszczenie w centrum herbu powiatu.

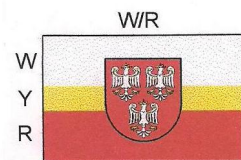
Rys. 1 WOJ. MAŁOPOLSKIE

Rys. 2 POWIAT KRAKOWSKI

Rys. 3 POWIAT BRZESKI

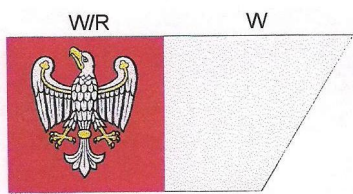
Rys. 4 POWIAT OLKUSKI

Jerzy Bąk

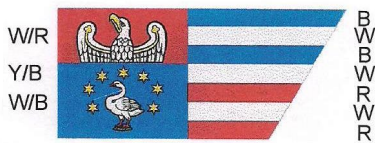
Autor przedstawił propozycję ujednoczonych wzorów flagi Województwa Wielkopolskiego i powiatów ziemskich. Według tej propozycji flagi (o unikalnym kształcie płata) składać się mają z dwóch części:

- czołowej, gdzie na kwadratowym polu w barwach pola tarczy herbowej umieszcza się godło powiatu,
- swobodnej, gdzie ilość pasów, w barwach nawiązujących do herbu, odpowiada liczbie gmin w powiecie.

W pierwotnej propozycji przewidywano także unifikację herbów powiatów: wszystkie miały zawierać uszczerbiony herb województwa i elementy lokalne – w ilości także odpowiadającej liczbie gmin. W praktyce nie wszystkie powiaty przyjęły herb według tej propozycji. Tak więc, podobnie jak w Małopolsce, tylko część powiatów mieć będzie flagi zunifikowane, o odmiennym kształcie, którego pochodzenia za kilka lat nikt w powiecie prawdopodobnie nie będzie umiał wytłumaczyć. Wątpliwości budzi ponadto wiązanie wzoru flagi z liczbą gmin. Możliwe są bowiem przesunięcia granic powiatów czy na przykład scalanie gmin. Czy w tej sytuacji flaga powiatu będzie musiała ulec zmianie ?

RYS. 5 WOJ. WIELKOPOLSKIE

RYS. 6 POWIAT KĘPIŃSKI

RYS. 7 POWIAT ŚLĘPECKI

RYS. 8 POWIAT GRODZISKI

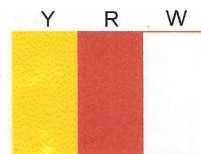
Michał Marciniak Koźuchowski

Autor nie proponuje systematyki flag samorządowych. Natomiast w jego projektach flag powiatów na Śląsku Opolskim i w Województwie Dolnośląskim można odnaleźć cechy wspólne. Proponuje on dla powiatów dwie flagi: terytorialną i urzędową. Na fladze urzędowej jest zawsze herb powiatu. Natomiast wzór

i barwy płata są najczęściej odmienne. Cechą charakterystyczną jest nawiązanie w podziale płata do podziału tarczy herbowej, stąd pionowe pasy mają tu uzasadnienie. Projekty Pana Michała Marciniaka Koźuchowskiego wyróżniają się twórczym podejściem do flag. Nie są schematyczne, a jednocześnie są czytelne, odmienne, łatwe do zapamiętania.

Wątpliwości w projektach tego autora budzi natomiast stosowanie na flagach złota i srebra.

POWIAT NYSKI

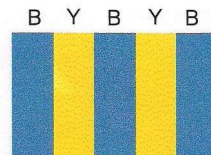

RYS. 9 FLAGA TERYTORIALNA N/Y W/R

RYS. 10. FLAGA URZĘDOWA

POWIAT ZGORZELECKI

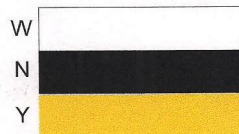

RYS. 11 FLAGA TERYTORIALNA

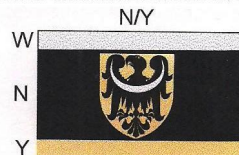

RYS. 12 FLAGA URZĘDOWA

POWIAT WROCŁAWSKI

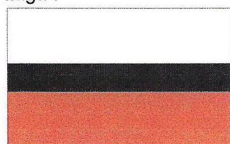
RYS. 13 FLAGA TERYTORIALNA

RYS. 14 FLAGA URZĘDOWA

Polskie Towarzystwo Heraldyczne – Oddział w Lublinie

Ośrodek ten od wielu lat projektuje flagi jednostek samorządowych. Prawie wszystkie weksylia pochodzące z tego ośrodka składają się z pasów poziomych, trzech lub czterech. Pas lub pasy środkowe są przeważnie węższe od zewnętrznych a ich barwa ściśle nawiązuje do barw herbu. Zazwyczaj proponowane są dwa weksylia: podstawowe, bez herbu, zwane chorągwią i flaga z herbem. Z weksylogicznego punktu widzenia błędem jest stosowana z uporem hierarchia, według której „uroczystą odmianą chorągwi jest flaga”.

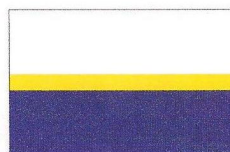
W
N
R

RYS. 15 BIAŁA PODLASKA – GMINA WIEJSKA

Y
N
B

RYS. 16 – ZWIERZYNIEC

W
Y
B

RYS. 17 – CZĘSTOCHOWA

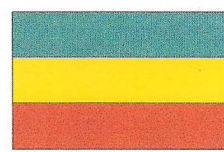
N
W
R

RYS. 18 – ŁĘCZNA

W
Y
B

RYS. 19 DĘBLIN

V
Y
R

RYS. 22 WARSZAWA-BIAŁOLEKA

Centrum Heraldyki Polskiej – Andrzej Kulikowski

W twórczości weksylogicznej tego autora wyróżnić można dwa okresy:

- w pierwszym większość flag składała się z trzech pasów poziomych,
- obecnie dominują flagi z trzema pasami pionowymi, z których zewnętrzne, o szerokości 1/5 długości płata są w tej samej barwie, a środkowy najczęściej biały z umieszczonym pośrodku herbem.

Flagi projektowane przez Centrum Heraldyki Polskiej w pierwszym okresie niekiedy powtarzały się, a nawet były identyczne z flagami państwowymi. Obecnie projektowane schematycznie nie są w praktyce odrębnym symbolem gminy czy powiatu, a jedynie innym przedstawieniem herbu.

O ile w projektach herbów wielkiej pomocy autorowi udzielał Walter Leonhard, to – niestety – w projektach flag widać wyraźnie brak udziału weksyloga i plastyka.

W
B
Y

RYS. 20 ZGIERZ (GM. WIEJSKA)

Y
B
Y

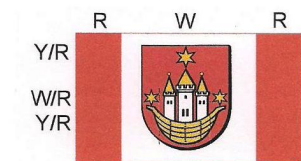
RYS. 21 PIECKI, CELSTYNÓW

RYS. 23 WOJ. PODKARPACKIE

RYS. 24 POW. SŁUPSKI

RYS. 25 MIASTO WASOSZ

Podsumowanie

Z powyższego przeglądu prób systematyki lub ujednoczenia wzorów flag samorządowych widać, że prowadzą one najczęściej do zubożenia roli weksyliów jako szczególnych, odrębnych symboli. Nie jest celem artykułu ocena czy „ranking” poszczególnych autorów, ale w przeglądzie tym wyróżniają się flagi Pana Michała Marciniaka Kożuchowskiego. W jego projektach najbardziej widać zrozumienie flagi jako znaku powiązanego z heraldyką, lecz jednocześnie o całkowicie innej roli niż herb.

JSS

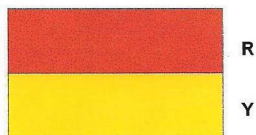
Dwie bardzo interesujące i cenne, także dla polskiej weksylogologii prace opublikował w ostatnich latach Erwin Günther, weksylogolog z Niemiec.

- W 1998 r.: „Wappen und Flaggen der Stadt- und Landkreise Brandenburgs und der ehemaligen Grenzmark Posen-Westpreußen”. (*Herby i flagi miejskich i ziemskich powiatów Brandenburgii i dawnej Marchii Granicznej Poznań-Prusy Zachodnie*).
- W 2000 r.: „Wappen und Flaggen der Kreise und Kreisstädte in Pommern” (*Herby i flagi powiatów i miast powiatowych na Pomorzu*).

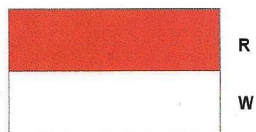
Obie prace ujmują zagadnienie w ujęciu historycznym, stąd też wiele materiałów w pracach Erwina Günthera dotyczy terenów obecnej Polski.

Pierwsza praca liczy 138 stron i zawiera 254 czarno-białych ilustracji. We wstępie omówiono podział administracyjny Brandenburgii w ujęciu historycznym, ilustrowany kilkoma mapami.

W dalszej części zawarto wiele rysunków herbów i flag. Znajdujemy tu m. in. flagę niemieckiego Guben i polskiego Gubina, miasta Forst, którego wschodnie przedmieścia, pod nazwą Zasieki, znajdują się obecnie w Polsce, dawną (do 1945 r.) i obecną flagę Gorzowa Wlkp. (Landsberg-Warthe), Piły (Schneidemühl) a także używaną do 1945 r flagę powiatu człuchowskiego (Landkreis Schlochau).

Rys. 1 Guben

Rys. 2 Forst, Landkreis Schlochau

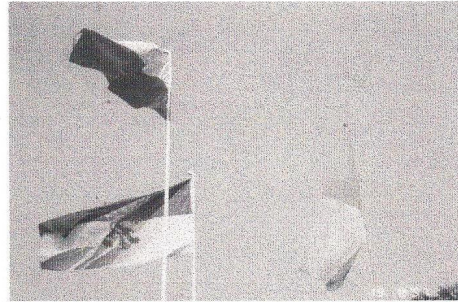

Rys. 3 Landsberg (Warthe), Schneidemühl

Druga praca liczy 169 stron i zawiera 383 numerowane rysunki oraz 4 tablice barwne z 30 herbami i 10 flagami.

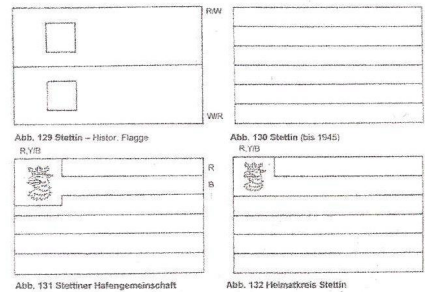
W bogatej i aktualnej części wstępnej omówiono zmiany przynależności i podziału administracyjnego Pomorza. Są one ilustrowane licznymi mapami, z najnowszym podziałem polskiego Pomorza na województwa i powiaty po reformie 1999 r.

W dalszej części omówiono flagi prowincji. Jako ciekawostkę można podać, że od 1992 r. flagą służbową (urzędową – Dienstflagge) Pomorza Przedniego (Vorpommern) jest czerwony grzyf na błękitno-białym płacie. Taka flaga powiewa w centrum Darłowa, obok flagi Polski i barw papieskich. (rys. 4).

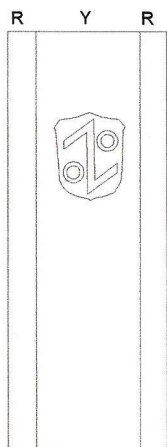
Rys. 4 Flaga Pomorza obok flagi Polski i barw papieskich w Darłowie (1997 r.)

Interesujący i szeroki materiał dotyczy Szczecina. Obok historycznych flag „miejskich” zamieszczono banderę używaną przez jednostki pływające magistratu w okresie międzywojennym a także flagę tzw. Heimatkreis Stettin – organizacji Niemców – byłych mieszkańców Szczecina. Flagi podobnych organizacji są licznie prezentowane w omawianej publikacji.

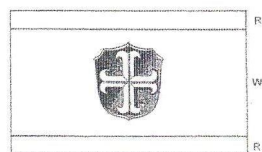
Rys. 5 Flagi Szczecina

Obok flagi miejskiej Koszalina z herbem z 1938 r. zaprezentowano także flagę powiatu koszalińskiego.

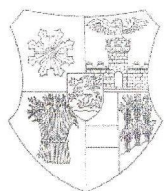

Rys. 7 Powiat Koszalin (ziemski) - 1939

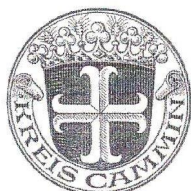
Rys. 6 Koszalin (1939-1945)

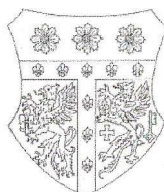
Z przedstawionego w obu pracach bogatego i udokumentowanego materiału wynika, że flagi powiatów były w Niemczech używane stosunkowo rzadko. Natomiast wiele powiatów miało herby. Są one licznie prezentowane w pracach E. Günthera.

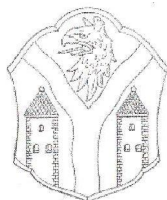
Rys. 8 Pow. białogardzki (Landkreis Belgard)

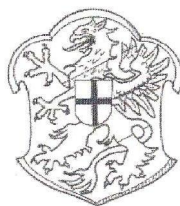
Rys. 9 Pow. kamiński (Landkreis Cammin)

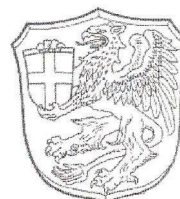
Rys. 10 Pow. gryficki (Landkreis Greifenberg)

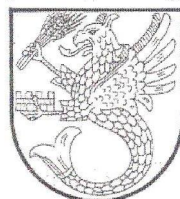
Rys. 11 Pow. kołobrzeczko-karliński (Landkreis Kolberg-Körlin)

Rys. 12 Pow. łęborski (Landkreis Lauenburg)

Rys. 13 Pow. szczecinecki (Landkreis Neustettin)

Rys. 14 Pow. stawieński (Landkreis Schlawa)

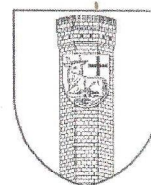
Rys. 15 Pow. nowogardzki (Landkreis Naugard)

Rys. 16 Pow. walecki (Landkreis Deutsch-Krone)

Rys. 17 Pow. strzelecki (Landkreis Friedberg)

Rys. 18 Pow. człuchowski (Landkreis Schlochau)

Dwie prezentowane prace E. Günthera są elementem cyklu rozpoczętego w 1996 r. podobnym zeszycem dotyczącym Saksonii i Anhaltu. Obecnie autor przygotowuje kolejny – dotyczący Śląska. Są to szczególnie cenne materiały, zwłaszcza w okresie tworzenia i odtwarzania w naszym kraju symboli powiatowych.

J. Skorupski

Poniżej prezentujemy mało znany akt prawny, który porządkował symbole na terenach byłego zaboru pruskiego po odzyskaniu przez Polskę niepodległości. Rozporządzenie to było m.in. podstawą prawną nadania Kartuzom w 1923 r. herbu oraz barw miejskich. Ze względów technicznych nie jest to kopia z oryginalnego dziennika urzędowego. Niemniej w przytoczonej treści rozporządzenia zachowano układ oraz pisownię oryginału.

Warszawa – Poznań

**DZIENNIK URZĘDOWY Nr 18
z dnia 20 kwietnia 1920 r
Ministerstwa byłej dzielnicy pruskiej**

172.

ROZPORZĄDZENIE

o godłach, barwach i pieczęciach samorządowych jednostek prawno – publicznych

Na mocy art. 6 ustawy o tymczasowej organizacji zarządu b. dzielnicy pruskiej z dnia 1 sierpnia 1919 r. (Dz. Pr. str. 675) rozporządzam, co następuje:

Art. 1

Samorządowe jednostki prawno – publiczne (publiczne władze niepaństwowe) używają dotychczasowych godła, barw i pieczęci.

O ile godła, barwy i pieczęcie przedstawiają odznaki państwa pruskiego lub niemieckiego, zastępuje się je odznakami odpowiednimi Rzeczypospolitej Polskiej.

Godła i pieczęcie winny mieć napisy wyłącznie polskie stosownie do ustalonych nazw poszczególnych urzędów i miejscowości.

Art. 2

Samorządowym jednostkom prawno – publicznym, chcącym używać barw, godła lub pieczęci innych, aniżeli w art. 1 określonych, Minister b. dzielnicy pruskiej może na wniosek uchwalony przez przedstawicielstwo jednostki samorządowej nadać nowe barwy, godła lub pieczęcie.

Wnioski należy wraz z należytem, możliwie historycznym umotywowaniem, przesłać na ręce Wojewody, który prześle je Ministrowi b. dzielnicy pruskiej.

Art. 3

Rozporządzenie niniejsze obowiązuje z dniem ogłoszenia.

Poznań, dnia 31 marca 1920 r.

Za Ministra

Półczyński
Podsekretarz Stanu

Szef Biura Prezydjalnego
W. Zapala